UDK: 316.77:159.9

GLOBALLASHUV SHAROITIDA MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOIY-PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA

Jumayev Ulug‘bek Sattorovich,
Buxoro davlat universiteti professori, psixologiya fanlari doktori (DSc)

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi — bu shaxsning turli madaniy muhit vakillari bilan samarali muloqot qilish, ularning qadriyatlari va madaniy xususiyatlarini tushunish, madaniy farqlarni qabul qilish va ularga moslashish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlar orqali shakllanadi:

Madaniy ong: Turli madaniy muhitlarning xususiyatlari va qadriyatlarini bilish va anglash.

Moslashuvchanlik: Yangi madaniy sharoitlarda o’z xatti-harakatlarini o’zgartira olish.

Empatiya: Madaniy farqlarga qaramasdan boshqalarning hissiy va ijtimoiy ehtiyojlarini tushunish qobiliyati.

Kommunikativ ko’nikmalar: Samarali va tushunarli muloqot o’rnatish uchun zarur bo’lgan verbal va noverbal aloqa qobiliyatlari.

Muammolarni hal qilish qobiliyati: Turli madaniy kelishmovchiliklarni konstruktiv boshqarish va kelishuvga erishish qobiliyati.

Globallashuv jarayoni millatlar va madaniyatlar o’rtasidagi chegaralarni yo’qotib, turli madaniy guruhlar o’rtasida o’zaro aloqalarni kuchaytirmoqda. Ushbu jarayonda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish shaxs va jamiyat hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu kompetensiya shaxsning turli madaniy muhit vakillari bilan samarali aloqa o’rnatish, madaniy farqlarni qabul qilish va ularga moslashish qobiliyatini o’z ichiga oladi. Shu sababli, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi nafaqat ijtimoiy-psixologik jihatdan, balki global miqyosda ham barqaror rivojlanishning muhim omilidir.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida bir qator tarkibiy qismlarga ega bo’lib, ularga madaniy ong, empatiya, kommunikativ ko’nikmalar va moslashuvchanlik kiradi. Bu qobiliyatlar shaxsning yangi ijtimoiy va madaniy sharoitlarga tez va samarali moslashishini ta’minlaydi. Xususan, empatiya va madaniy ong madaniy kelishmovchiliklarni bartaraf etishda va turli guruhlar o’rtasida o’zaro tushunishni shakllantirishda hal qiluvchi rol o’ynaydi.

Globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining rivojlanishi ijtimoiy integratsiya, iqtisodiy hamkorlik va madaniy xilma-xillikni qabul qilishni ta’minlaydi. Bu kompetensiya nafaqat shaxsiy muvaffaqiyatga, balki jamoalar va davlatlar o’rtasida ishonchli hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bois, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish ta’lim tizimi, trening dasturlari va xalqaro almashinuv dasturlari orqali amalga oshirilishi zarur.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida axborot texnologiyalarining ahamiyati ortib bormoqda. Onlayn muloqot platformalari orqali turli madaniy muhit vakillari bilan samarali aloqalar o'rnatish imkoniyati kengaymoqda. Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar va madaniy almashinuv dasturlari turli madaniy farqlarni tushunish va ularga moslashish qobiliyatini kuchaytiradi. Bu yondashuvlar shaxsning ijtimoiy moslashuvchanligini oshirib, uni yangi sharoitlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi ijtimoiy-psixologik jihatdan jamiyatda o'zaro hurmat va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu kompetensiyaning rivoji nafaqat shaxsiy, balki global barqarorlik va farovonlik uchun ham zaruriy asosdir. Shu sababli, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy jamiyatda dolzarb ilmiy va amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi rivojlangan shaxslar nafaqat turli madaniy muhitlarda samarali muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar, balki murakkab ijtimoiy vaziyatlarda kelishuv va hamkorlikni ta'minlash imkoniyatiga ham ega bo'ladilar. Ushbu kompetensiya shaxslarning o'zini boshqa madaniy guruh vakillari o'rniga qo'yib ko'ra olish qobiliyatini oshirib, madaniy kelishmovchiliklar va ziddiyatlarni bartaraf etishning asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Globallashuv jarayoni nafaqat iqtisodiy va texnologik, balki ijtimoiy va psixologik o'zgarishlarni ham keltirib chiqarmoqda. Shunday sharoitda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish, shaxsiy moslashuvchanlik va psixologik barqarorlikni oshirish orqali ijtimoiy jarayonlarga faol ishtirokni ta'minlashga yordam beradi. Bu jarayon turli madaniy guruhlar vakillarini birlashtiruvchi va jamiyatda barqarorlikni ta'minlovchi vosita sifatida alohida e'tiborga loyiqdir.

Bundan tashqari, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi nafaqat individual darajada, balki xalqaro miqyosda ham hamkorlikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan muhim omil hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar, transmilliy korporatsiyalar va ta'lim muassasalari bu kompetensiyani rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqmoqdalar. Jumladan, madaniyatlararo treninglar, xalqaro almashinuv dasturlari va o'zaro tajriba almashish orqali madaniy ongni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar samarali natijalar bermoqda.

Ta'lim tizimi madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy platformasi sifatida e'tirof etiladi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarga turli madaniy muhitlar haqida bilim berish, ularning empatiya va kommunikatsion ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Shu bilan birga, amaliy mashg'ulotlar va guruhli ishlarga asoslangan yondashuvlar shaxslararo muloqotni mustahkamlashda katta ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish shaxsning ijtimoiy integratsiyasini kuchaytirib, jamiyatda barqarorlik va hamkorlikni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Ushbu kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish jarayoni ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilashga va madaniy xilma-xillikni qabul qilishga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, global hamkorlik va barqaror rivojlanishga zamin yaratadi.

Globallashuv jarayoni dunyo davlatlari o’rtasida iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarni mustahkamlab, millatlar va madaniyatlar o’rtasidagi integratsiyani kuchaytirmoqda. Ushbu jarayonda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi shaxsning turli madaniy muhitlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish qobiliyati sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu kompetensiya shaxsning madaniy farqlarni tushunish, hurmat qilish va samarali kommunikatsiya qilish qobiliyatini ifodalaydi. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi nafaqat individual muvaffaqiyatga, balki jamoaviy hamkorlik va jamiyatning barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi. U turli madaniy guruhlar o’rtasida ishonch va hamkorlikni kuchaytirib, globallashuv sharoitida barqaror aloqalarni ta’minlash vositasi hisoblanadi.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish, shaxslarning yangi madaniy muhitlarga moslashishini osonlashtirish bilan birga, turli guruhlar o’rtasida o’zaro ishonch va hurmatni mustahkamlaydi. Ushbu kompetensiya globallashuv jarayonining asosi sifatida jamiyatni birlashtiruvchi vosita bo’lib xizmat qiladi. Shaxslararo va madaniyatlararo munosabatlarda kommunikatsion qobiliyatlarning rivojlanishi, nafaqat ijtimoiy aloqalarning sifatini oshiradi, balki xalqaro miqyosda ham madaniy integratsiyaga yordam beradi.

Shu bilan birga, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishda ta’lim va amaliy yondashuvlar alohida o’rin tutadi. Masalan, ta’lim tizimida o’quv dasturlarini turli madaniy farqlarga moslashgan holda shakllantirish, o’quvchilarning o’zga madaniyatlarni tushunish va qadrlash ko’nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, amaliy mashg’ulotlar, treninglar va xalqaro almashinuv dasturlari orqali yosh avlodni madaniyatlararo hamkorlik va muloqotga tayyorlash mumkin.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishning yana bir samarali yo’nalishi sifatida maydonga chiqdi. Onlayn platformalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali turli millat va madaniyat vakillari o’rtasida real vaqtda muloqot qilish imkoniyati kengaymoqda. Bu sharoitda shaxslar madaniyatlararo kelishmovchiliklarni bartaraf etish va ijtimoiy muhitga moslashishda yangi imkoniyatlarga ega bo’lmoqda.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi nafaqat individning, balki butun jamoa va tashkilotlarning muvaffaqiyatiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ushbu kompetensiya rivojlangan shaxslar turli madaniy sharoitlarda samarali qaror qabul qilish, konfliktlarni boshqarish va hamkorlikni tashkil etishda yuqori ko’nikmalarga ega bo’ladilar. Bu, o’z navbatida, nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham integratsiya jarayonlariga zamin yaratadi.

Globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish ijtimoiy-psixologik jihatdan barqaror rivojlanishning asosiy shartlaridan biri bo’lib qolmoqda. Ushbu kompetensiyani shakllantirish jarayonida davlat siyosati, ta’lim tizimi va jamoaviy faoliyatning uyg’unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasining rivoji, jamiyatda madaniy xilma-xillikni qadrlash va qabul qilish madaniyatini shakllantirish orqali yanada barqaror va farovon muhitni yaratishga xizmat qiladi.

Shuningdek, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi bugungi globallashuv sharoitida faqat shaxsiy muvaffaqiyatning emas, balki jamiyat va xalqaro hamkorlikning ham asosi sifatida namoyon bo’ladi. Shu sababli, uni rivojlantirish

jarayonida barcha sohalarni qamrab olgan strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. U.Jumayev. Глобаллашув шароитида оммавий маданиятнинг жамият ҳаётига таъсирини ижтимоий психологик тадқиқи //центр научных публикаций (buxdu. Uz). – 2020. – т. 4. – №. 4.
2. У.С.Жумаев. Актуальность и проблема определения межкультурной коммуникации //рекомендовано к печати ученым советом института психологии имени гс костюка напн украины (протокол № 14 от 28 декабря 2020). – 2020. – с. 47.
3. U.Jumayev. The study of the psychological properties of computer technologies and the impact of the internet in the development of adolescent consciousness and thinking //центр научных публикаций (buxdu. Uz). – 2021. – т. 3. – №. 3.
4. U.Jumayev. Социокультурная среда и психологическое здоровье личности //центр научных публикаций (buxdu. Uz). – 2020. – т. 1. – №. 1.
5. U.S.Jumayev. Intercultural difference parameters: hofstede and trompenaars theories //european journal of research and reflection in educational sciences. – 2020. – т. 8. – №. 11. – с. 115-124.